MA’NAVIY TARBIYADA MILLIY QADRIYATLARNING AHAMIYATI

Samatov Xurshid Ulmasjonovich
Samarqand davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi
Abdug‘aniyeva Charos Shamsiddin qizi
SamDPI Pedagogika fakulteti

Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi 2-bosqich talabasi
charosabduganiyeva@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada ma’naviy tarbiyaning mazmun-mohiyati, yosh avlodni tarbiyalashda milliy qadriyatlarning o‘rni va uning nazariy-amaliy asoslari chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o‘zaro uyg‘unligi, ajdodlar merosi, urf-odatlar, an’analar hamda ma’rifiy-axloqiy fazilatlarni yoshlar ongiga singdirish yo‘llari atroflicha yoritiladi. Globallashuv sharoitida milliy o‘zlikni saqlash, yoshlarda vatanparvarlik, insonparvarlik va ma’naviy immunitetni shakllantirishda milliy qadriyatlarning ahamiyati ilmiy asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: ma’naviy tarbiya, milliy qadriyatlar, yosh avlod, urf-odatlar, an’analar, globallashuv, vatanparvarlik, ma’naviy immunitet, tarbiya, milliy o‘zlik.

Аннотация. В статье глубоко анализируются сущность духовно-нравственного воспитания, роль национальных ценностей в воспитании подрастающего поколения и их теоретико-практические основы. Также всесторонне освещаются взаимосвязь национальных и общечеловеческих ценностей, наследие предков, обычаи, традиции и пути формирования духовно-нравственных качеств у молодежи. Научно обосновывается значение национальных ценностей в сохранении национальной идентичности в условиях глобализации, а также в формировании у молодежи патриотизма, гуманизма и духовного иммунитета.

Ключевые слова: духовно-нравственное воспитание, национальные ценности, подрастающее поколение, обычаи, традиции, глобализация, патриотизм, духовный иммунитет, воспитание, национальная идентичность.

Annotation. The article deeply analyzes the essence of spiritual and moral education, the role of national values in raising the younger generation, and their theoretical and practical foundations. It also comprehensively highlights the interrelation of national and universal values, ancestral heritage, customs, traditions, and ways of instilling spiritual and moral qualities in youth. The significance of national values in preserving national identity in the context of globalization, as well as in fostering patriotism, humanism, and spiritual immunity among youth, is scientifically substantiated.

Keywords: spiritual and moral education, national values, younger generation, customs, traditions, globalization, patriotism, spiritual immunity, upbringing, national identity.

KIRISH

Jamiyat taraqqiyoti, uning kelajagi va barkamolligi har tomonlama sog‘lom, o‘qishga intiluvchan, yuksak ma’naviyatli yosh avlodni voyaga yetkazishga bevosita bog‘liqdir. Mustaqillikka erishgandan so‘ng O‘zbekistonda milliy o‘zlikni anglash, tariximizni xolisona o‘rganish, ajdodlardan qolgan boy ma’naviy meros va qadriyatlarni tiklash hamda ularni yoshlar tarbiyasiga tatbiq etish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi [1, 12]. Din va sivilizatsiya, milliy an’ana va urf-odatlar jamiyatning madaniy va axloqiy tizimini shakllantiruvchi muhim omil sifatida o‘rganiladi [2, 18]. Ma’naviy tarbiya insonni inson qiladigan, uning ongida ezgulik, adolat, vijdon, insof va mehr-oqibat tuyg‘ularini rivojlantiruvchi muqaddas jarayondir [3, 45]. Bugungi globallashuv, axborot oqimi va texnologik taraqqiyot sharoitida yoshlarning ma’naviy olamini boyitish, ularda yot g‘oyalarga qarshi mustahkam ma’naviy immunitetni hosil qilish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda [4, 103]. Maqolaning maqsadi ma’naviy tarbiyada milliy qadriyatlarning o‘rnini ochib berish va ularning yosh avlod kamolotidagi ahamiyatini ilmiy-nazariy jihatdan asoslashdan iborat [5, 12].

Har qanday jamiyatning ma’naviy poydevori uning tarixiy ildizlari, urf-odatlari va milliy qadriyatlariga tayanadi. Sharq xalqlari, jumladan, o‘zbek xalqi azaldan ota-onaga hurmat, kattaga ehtirom, oila muqaddasligi, halollik va insonparvarlik kabi yuksak

fazilatlarni ulug‘lab kelgan [6, 64]. Milliy qadriyatlarimiz asrlar davomida sinovdan o‘tib, xalqimizning ma’naviy qiyofasini va dunyoqarashini shakllantirib kelgan eng muhim omil hisoblanadi [7, 88]. Bugungi kunda yoshlarni milliy ruhda tarbiyalash, ularda vatanparvarlik tuyg‘ularini kuchaytirish va yot illatlardan saqlash ta’lim-tarbiya jarayonining asosiy vazifalaridan biridir [8, 78]. Tarixiy merosimizga tayanib ish ko‘rish yoshlar tarbiyasida eng samarali natijalarni beradi [9, 110].

ASOSIY QISM

Ma’naviy tarbiya masalasi jamiyat tarixining barcha bosqichlarida eng muhim muammolardan biri bo‘lib kelgan. Sharq mutafakkirlari, xususan, Forobiy, Beruniy, Ibn Sino, Alisher Navoiy va Mahmud Koshg‘ariy asarlarida inson axloqi, uning ma’naviy barkamolligi, oila tarbiyasi va milliy qadriyatlarga sadoqat g‘oyalari markaziy o‘rin egallagan [10, 67]. Qadriyatlar deganda insoniyat jamiyati tomonidan asrlar davomida to‘plangan, avloddan-avlodga o‘tib kelayotgan moddiy va ma’naviy boyliklar, hayotiy tamoyillar, axloqiy me’yorlar tushuniladi [1, 84]. Milliy qadriyatlar esa muayyan xalqning tarixi, tili, dini, urf-odatlari, an’analari va mentaliteti asosida shakllanib, uning boshqa xalqlardan ajratib turuvchi o‘ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi [2, 52].

Tarixan Movarounnahr zaminida ilm-fan, madaniyat va ma’rifat yuksalgan davrlarda ham ma’naviy tarbiya masalasiga alohida e’tibor qaratilgan [3, 92]. Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband, Ahmad Yassaviy kabi buyuk allomalar qoldirgan ilmiy-ma’naviy meros xalqimizning axloqiy qiyofasini belgilab bergan [4, 102]. Islom sivilizatsiyasi va sharqona madaniyat uyg‘unlashgan bu hududda ota-onaga hurmat, kattaga ehtirom, kichikka izzat, qo‘shnichilik haqlari, o‘zaro yordam, bag‘rikenglik va halollik kabi fazilatlar milliy qadriyatlar darajasiga ko‘tarilgan [5, 140]. Oila jamiyatning asosiy bo‘g‘ini sifatida ana shu qadriyatlarning ilk beshigi hisoblanadi [6, 73]. Oila muhitida bolaning ilk dunyoqarashi, axloqiy me’yorlarga munosabati va insoniy fazilatlari shakllanadi [7, 115].

Bugungi kunda zamonaviy ta’lim tizimida, jumladan, maktabgacha ta’lim va maktab ta’limida milliy qadriyatlar asosida bolalarni tarbiyalash masalasi davlat siyosati darajasiga

ko‘tarilgan [8, 34]. Yoshlarga ta’lim berish jarayonida ularning milliy ruhda ulg‘ayishi, o‘z ajdodlari bilan faxrlanishi, ona tilini ulug‘lashi va milliy merosga hurmat bilan qarashi muhim ahamiyat kasb etadi [9, 88]. Milliy qadriyatlar faqat o‘tmish yodgorligi emas, balki bugungi kun uchun ham kuchli ma’naviy manba hisoblanadi [10, 210]. Globallashuv jarayonida ayrim yot madaniy ta’sirlar, ma’naviy tahdidlar va yengil-yelpi madaniyat unsurlari kirib kelayotgan bir paytda, milliy qadriyatlarimiz yoshlar uchun o‘ziga xos qalqon vazifasini bajaradi [3, 145]. Milliy o‘zlikni anglash, o‘zining kimligini va qanday ulug‘ ajdodlar avlodi ekanini anglagan yoshgina har qanday zararli ta’sirlarga qarshi tura oladi [5, 78].

Milliy qadriyatlarning ma’naviy tarbiyadagi yana bir muhim jihati shundaki, ular yoshlarda mas’uliyat, sharm-hayo, oqibat, diyonat kabi fazilatlarni qaror toptiradi. Har bir xalqning o‘ziga xos urf-odatlari, bayramlari, marosimlari yosh avlodni birlashtiruvchi, jamoatchilik ruhini singdiruvchi kuchdir. Masalan, Navro‘z bayrami, Hashar an’analari, keksalarni yo‘qlash va ularning duosini olish kabi qadriyatlarimiz yoshlarning qalbiga ezgulik urug‘larini qadashda mislsiz ahamiyatga ega. Pedagogik jihatdan qaraganda, milliy qadriyatlar asosida tashkil etilgan tarbiya jarayoni bolaning shaxs sifatida kamol topishida eng samarali yo‘l hisoblanadi [7, 112].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ma’naviy tarbiyada milliy qadriyatlarning o‘rni beqiyosdir. Milliy qadriyatlar yosh avlodni Vataniga sadoqatli, insonparvar, mehnatsevar, odobli va yuksak ma’naviyatli etib tarbiyalashda asosiy poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Ajdodlarimizdan meros qolgan boy madaniy meros, urf-odatlar va axloqiy tamoyillarni yoshlar ongiga singdirish ularni mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy ilm-fanni egallagan bilan birga o‘z milliy ildizlariga sodiq shaxslar qilib voyaga yetkazadi [9, 180]. Bugungi jadal rivojlanayotgan davrda milliy qadriyatlarga tayangan holda olib boriladigan ma’naviy tarbiya jamiyatimizda tinchlik, barqarorlik, totuvlik va yuksak taraqqiyotni ta’minlashning kafolatidir [10, 215].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – 176 b.

2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017. – 488 b.

3. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993. – 224 b.

4. Samatov X.U. Dinshunoslik. Darslik. – Samarqand, 2026. – 294 b.

5. Yusupov E. Inson omili va milliy ma’naviyat. – Toshkent: Universitet, 2005. – 192 b.

6. Shermuhamedova N.A. Falsafa (Darslik). – Toshkent: Universitet, 2020. – 350 b.

7. Ziyomuhammedov B. Pedagogika. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Turon-Iqbol, 2018. – 240 b.

8. Quronov M. Milliy tarbiya asoslari. – Toshkent: Ma’naviyat, 2007. – 210 b.

9. Jo‘rayev N. Tarixiy tafakkur va milliy o‘zlik. – Toshkent: Ma’naviyat, 2011. – 216 b.

10. Islom. Ensiklopediya: A–H / Shayx Abdulaziz tahriri ostida. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2017. – 672 b.